

Rusmiddel-uddannelsernes landskab

Hvordan prioriteres viden om rusmidler i det danske uddannelsessystem, og hvordan er de aktuelle muligheder for rusmiddelspecifik videreuddannelse?

AF MADS UFFE PEDERSEN

Man skønner at der i dag findes mellem 200.000 og 250.000 rusmiddelafhængige personer i Danmark og at omkring 60.000 børn lever i familier hvor én eller flere omsorgspersoner er afhængige af rusmidler¹. Samtidig er andelen af personer med rusmiddelrelaterede problemer større for de der søger hjælp i social og sundhedssystemet end det er tilfældet for befolkningen generelt. Således har man i amerikanske undersøgelser skønnet at mellem 25-50% af de personer der søgte hjælp i social og sundhedssystemet havde problemer der kunne knyttes til forbrug af rusmidler – dog afhængig af specialet og forskellige indsatsområder inden for specialet².

Det skønnes at indsatsen over for misbrug og afhængighed af rusmidler koster det danske samfund omkring 10 milliarder kroner om året (se note 1). Det er antageligt et meget lavt skøn. I Sverige skønner man således at misbrug og afhængighed af rusmidler koster ca. 8% af det svenske bruttonationalprodukt svarende til ca. 30 milliarder svenske kroner³. Det afhænger naturligvis af måden det opgøres på. Men at brug, misbrug og afhængighed af rusmidler kan have store økonomiske omkostninger ud over dem man almindeligvis tænker på vises bl.a. i en dansk ph.d.-afhandling af H. Tønnesen med titlen ”Alcohol abuse and postoperative morbidity”⁴. Her belyses det i hvilken grad forbrug af rusmidler

før en operation medfører komplikationer efter operationen. Meget tyder på, at en kort abstinensperiode på f.eks. 14 dage til én måned før operationen kunne reducere komplikationerne efter operationen betragteligt, med såvel store økonomiske besparelser som store personlige gevinster til følge.

Endelig er det påvist, at vi inden for social og sundhedssektoren – med misbrugssektoren som en undtagelse – er tilbøjelige til kraftigt at underdiagnosticere misbrug og afhængighed af rusmidler⁵. Vi opdager med andre ord ikke, at de problemer klienten henvender sig med ofte på den ene eller anden måde kan knyttes til et misbrug/afhængighed af rusmidler. Alligevel behandler vi frejdigt videre, hvilket i bedste fald kan resultere i skønne spildte kræfter, og i værste fald måske i egentlige skader forårsaget af behandlingen, fordi man ikke vidste hvilke betingelser der blev behandlet under. Nu går misbrugssektoren af naturlige grunde fri af denne kritik – de ser til gengæld ofte kun misbruget, hvilket er mindst lige så stort et problem.

Uddannelseslandskabet

Misbrug og afhængighed af rusmidler er med andre ord et enormt problem i Danmark – ikke blot menneskeligt, men også økonomisk. Ikke desto mindre er det mildt sagt bekymrende hvor lidt rusmiddelrelevant viden der i dag gives til studerende på de sociale og sundhedsfaglige uddannelser, såvel som på de videreuddannelser samme

faggrupper efterspørger (se bl.a. den netop publicerede rapport fra CASA⁶). I Tabel 1 på side 40 er uddannelseslandskabet for behandlere inden for stof- og alkohol-området opstillet. Forklaring følger nedenfor.

Modellen

I modellen – som ikke skal påstås at være fuldstændigt dækkende – skelnes der mellem a) selve uddannelsen, b) videreuddannelserne, som almindeligvis er kompetence- og diplomgivende (selvom dette kan diskuteres for nogle af videreuddannelserne for behandlere med kortere videregående uddannelse) og c) efteruddannelserne, som mere er en ”rodekasse” der spænder fra supervision, arbejdspladslæring over korterevarende regionale misbrugsuddannelser til længere terapeutiske uddannelser. Efteruddannelserne skal der ikke fokuseres på i denne artikel, hvor vigtige de end måtte være.

Inden for stof-området, og ikke mindst på de private døgninstitutioner, finder vi en meget stor gruppe af behandlere uden social- eller sundhedsfaglig uddannelse. Denne gruppe har naturligvis ikke fået nogen form for relevant viden om rusmidler under deres uddannelse (hvis de har en sådan). Det er denne gruppe som senere typisk tager en misbrugervejleder - eller en alkologuddannelse.

Gruppen af korttidsuddannede består af social- og sundhedshjælpere/assistenter, medarbejdere med pædagogiske grunduddannelser (PGU)

SCANPIX / LARS BAHL

med flere. Den viden om rusmidler der gives på disse uddannelser er antageligt meget sparsom – måske i form af en gæstelærer. For denne gruppe er det også misbrugsvejleder- og alkologuddannelserne der er mulighed for som videreuddannelse.

For de social- og sundhedsfaglige professionsbacheloror gives der stort set heller ingen viden om rusmidler under uddannelserne. Også her inviteres der i nogle tilfælde gæstelærere, men ikke altid. Videreuddannelsesmuligheden er først og fremmest diplomuddannelserne, som er placeret i CVU regi (Center for Videregående Uddannelse). Ovenstående er nævnt de fire umiddelbart mest relevante diplomuddannelser der i dag eksisterer for denne gruppe. På disse videreuddannelser gives der ikke nogen systematisk viden om rusmidler. Der kan dog her også være tale om gæsteforelæsere, men ikke nødvendigvis. Professionsbachelorerne kan også vælge en masteruddannelse og den internationale "European Studies in Substance Misuse" (det vender jeg tilbage til).

Endelig er der de lange videregående uddannelser – eller kandidatuddannelserne. Heller ikke her gives der nogen systematisk viden om rusmidler under uddannelserne. Igen er det primært gæstelærere der under hele uddannelsen måske har en formiddag eller i bedste fald en hel dag. Enkelte undtagelser findes der dog. På psykologi er der således i nogle perioder muligheder for at taget et seminar og skrive bacheloropgave med fokus på rusmidler. Det afhænger dog af en række andre faktorer og noget gennemgående tilbud er det ikke. I 2004 vil der derudover blive udbudt et tværgående fag med titlen "Rusmidlerne og det moderne samfund" på det Samfundsvidenskabelige Fakultet på Aarhus Universitet. Kandidaterne har som videreuddannelsesmuligheder, ligesom professionsbachelorerne, masteruddannelserne og "European Studies in Substance Misuse".

Hvor meget rusmiddelspecifik viden der gives på de enkelte uddannelser

er helt igennem personafhængigt. Alt afhænger af om der er undervisere på uddannelsesinstitutionen som er interesseret i emnet (hvilket der sædvanligvis ikke er), eller om man efter at have talt med nogle der mener det er vigtigt – af nød inviterer en gæstelærer. Det er sådan det almindeligvis foregår.

Der findes altså nogle rusmiddelspecifikke – men korterevarende og ikke egentligt kompetencegivende – videreuddannelser for de kortuddannede. Man kan dog med etableringen af en diplomuddannelse med særligt fokus på rusmidler og med den trods alt øgede interesse der det sidste år har været for etablering af mere systematiske uddannelsesstilbud på området, håbe på at der er ”lys forude”.

I det følgende er det masteruddannelserne og ”European Studies in Substance Misuse” der skal gennemgås.

Masteruddannelserne og ”European Studies in Substance Misuse”.

Begge disse videreuddannelsesstilbud henvender sig såvel til professionsbachelorer som til kandidatuddannede.

Kandidaterne anvender dog kun i ringe grad disse videreuddannelserne. For kandidaterne er der derfor stort set kun efteruddannelserne tilbage – måske som psykoterapeut.

Masteruddannelserne

De masteruddannelser der har den største relevans for personer beskæftiget inden for rusmiddelområdet er henholdsvis MPH/Master in Public Health (København og Aarhus Universitet) og MSI/Master i Social Integration (Aarhus Universitet).

MPH: Denne uddannelse henvender sig først og fremmest (men ikke kun) til personer med en sundhedsfaglig baggrund. Formålet med MPH er at den studerende tilegner sig en evne til at medvirke til forebyggelse og sundhedsfremme og deltage i strategiudvikling, planlægning og ledelse. Uddannelsen varer i 2 år og er normeret til 1,5 årsværk. Første år er fuldtidsstudium (15-20 timer/uge). Andet år er deltidsstudium, fortrinsvis til arbejde med masterafhandling. Deltagerbetalingen er i alt 90.000 kr., der betales i 4 rater.

Deltagelse i specialmoduler koster 10.000 kr. Hertil kommer orlov med løn det første studieår, bogudgifter ca. 10.000 kr. og udgifter til transport og ophold⁷.

På internettet kan man se hvor mange masterafhandlinger der har haft rusmidler som fokus i den tid masteruddannelserne har eksisteret. Det må desværre siges at være bekymrende få (under 10). Derudover gives der kun i begrænset omfang undervisning i rusmiddelspecifikke spørgsmål til de studerende – igen i form af en gæstelærer en formiddag på hele uddannelsen. På den anden side kan de studerende jo selv vælge om de vil have fokus på rusmidler i deres masterafhandling. Derfor er den ringe interesse omkring rusmiddelrelevante spørgsmål på MPH næppe et udtryk for disse uddannelsers uvilje, men mere a) på den manglende viden om og interesse for området generelt og b) en konstatering af at der ikke er mange fra rusmiddelfeltet som vælger at tage en MPH, enten fordi der er for få kvalificerede, for lidt interesse eller fordi der ikke gives økonomisk

TABEL 1. UDDANNELSESLANDSKABET FOR BEHANDLERE INDEN FOR STOF- OG ALKOHOL-OMRÅDET

HVILKEN BAGGRUND?	UNDER UDDANNELSEN	VIDERUDDANNELSE	EFTERUDDANNELSE
Ingen social faglig uddannelse/ evt. slet ingen uddannelse	INGEN RUSMIDDEL-RELEVANT VIDEN	MIS-BRUGS-VEJLEDER UDDANNELSEN	<ul style="list-style-type: none"> ★ SUPERVISION ★ VEJLEDNING ★ ARBEJDSPLADS-LÆRING ★ TERAPEUT UDDANNELSER ★ REGIONALE MIS-BRUGSUDDANNELSER ★ METODE-UDDANNELSER ★ ANDRE KURSER / SEMINARER ★ ANDET
Kort videregående - ex. social/ sundheds-assistent	INGENTING ELLER EVT. GÆSTELÆRERE	ALKOLOG UDDANNELSERNE	
Mellem videregående -professions-bachelorerne (pædagoger, sygeplejersker, socialrådgivere m.fl.)	BEGRÆNSET GÆSTELÆRERE	DIPLOM DSF, DSD, DSDB, DSP	
Lang videregående -Kandidat-uddannelserne (læger, psykologer m.fl.)	BEGRÆNSET (GÆSTELÆRERE) EKS. PÅ FORLØB: TVÆRFAG, PSYKOLOGI, AAU.	SUBSTANCE MISUSE... MSI, MPH, MSP	

DSF: Diplomuddannelse i sundhedsfremme og forebyggelse, **DSD:** Den sociale diplomuddannelse, **DSDB:** Den sociale diplomuddannelse i børne-familiearbejde, **DSP:** Diplomuddannelse i social-pædagogik, **MSI:** Master i social integration, **MPH:** Master in Public Health, **MSP:** Master i sundhedspædagogik

mulighed for det.

MSI: Denne videreuddannelse henvender sig ikke mindst (men ikke kun) til personer med en socialfaglig baggrund (pædagoger, socialrådgivere m.fl.). På det første hold der startede september 2003 er der dog også studerende indskrevet med en humanistisk og sundhedsfaglig baggrund. Uddannelsens arbejdsfelt er tværfagligt, og henter inspiration fra psykologi, sociologi, pædagogik, antropologi og social teori. Sigtet er - gennem konkrete studier - at belyse de processer, der udskiller og integrerer personer i samfundets sociale og pædagogiske institutioner - og derved bidrage til at forandre de livsbetingelser, sociale problemer, de er skabt af, og bidrage til at forandre de muligheder, marginaliserede tilbydes. Faget bidrager derudover til at forstå menneskers handlinger og adfærd ud fra sociale, historiske, kulturelle og samfundsmæssige perspektiver.

Uddannelsen giver de studerende færdigheder i at gennemføre konkrete undersøgelser, der kan omfatte det enkelte individ, konkrete institutioner og det lokale samfund. Derudover trænes de studerende i at gennemføre projekter og tilrettelægge konkrete interventioner på det sociale felt under anvendelsen af den nyeste forskningsmæssige viden på feltet. Uddannelsen har et samlet omfang på 60 ECTS-point (1 årsværk). Uddannelsen består af fire moduler. Alle moduler varer et semester og vægter hver 15 ECTS-point (0,25 årsværk). Hele uddannelsen koster i alt 44.000,- kr.⁸ og de studerende kan have fuldtidsarbejde ved siden af. Ligesom på MPH er det de studerendes egne interesser der afgør masterafhandlingens indhold. På det første hold er det i alt 6 ud af 25 studerende der på én eller anden måde er knyttet til rusmiddelområdet. Om de så også vælger at fordybe sig i dette område vil vise sig.

"European Studies in Substance Misuse": Denne videreuddannelse forudsætter engelsksproglige kundskaber og påbegyndte sit andet forløb i oktober 2003. Gennem Center for Rusmiddel-

forskning deltager to psykologistuderende og to professionsbachelorere. Formålet med uddannelsen er følgende:

- to stimulate the development of adequate and "evidence based" prevention, assessment and treatment strategies;
- to gain insight in the present-day state of prevention, diagnosis and treatment methods concerning special target groups;
- to create a platform for professionals in the field of alcohol and drug problems for the exchange of new insights and practices, based on an electronic learning environment and virtual discussion groups;
- to apply the knowledge and insights gained through the course in daily practice.

Uddannelsen gennemføres i et samarbejde mellem universiteter fra Bilbao (Spanien), Ghent (Belgien), Maastricht (Holland), Stirling (Scotland), Stockholm og Århus (Center for Rusmiddelforskning). Videreuddannelsen starter med et intensivt kursus af en uges varighed i et af de lande som samarbejder om uddannelsen. Resten af uddannelsen foregår herefter ved hjælp af *e-learning* (uddannelse via internettet). Af undervisningstemaer kan nævnes følgende: Society & Policy; Community Prevention; Diagnosis; Treatment Methods; The Social Network of Substance Abusers; Evaluation of Substance Abuse Treatment. Uddannelsen koster i alt 1.000 Euro. Dertil skal lægges transport og opholdudgifter for det intensive kursus. For yderligere informationer se⁹ eller kontakt Center for Rusmiddelforskning.

Hvad har vi brug for i fremtiden?

Man må konstatere at viden om rusmidler ikke er et prioriteret fokusområde for een eneste af de sociale eller sundhedsfaglige uddannelser der eksisterer i dag - hverken for de der er knyttet til CVU'erne eller de der er knyttet til universiteterne. Vi - fra rusmiddelfeltet - får med andre ord ikke undervisere og forskere til at åbne øjnene for rusmiddelområdet på anden

måde end ved selv at påtage os ansvaret for at åbne deres øjne.

Derudover er det naturligvis også af afgørende betydning, at amter og kommuner prioriterer at videreud-danne de medarbejdere der arbejder med rusmiddelrelaterede problemstillinger. Tidligere har denne prioritering bestemt ikke været overvældende, men noget kunne tyde på at der er ved at ske noget (forhåbentligt). Endelig kan vi jo få hjælp fra politisk side ved at få etableret rusmiddelspecifikke videreud-dannelsesmuligheder. Men det kræver selvfølgelig samtidigt at medarbejderne såvel økonomisk som tidsmæssigt får mulighed for at påbegynde og gennemføre uddannelsen.

Hvis rusmiddelområdet skal udvikle sig fra et lavt til et højt (eller bare mellem-) prioriteret indsatsområde, så er det af fuldstændig afgørende betydning, at der sættes på såvel videre- som efteruddannelsesmuligheder, således at området får mulighed for at fastholde de gode medarbejdere og udvikle indsatskvaliteten. Kun derved kan vi tiltrække nye kompetente og gerne ambitiøse medarbejdere som har lyst til at være inden for området i længere tid.

- 1 Den offentlige indsats på alkoholområdet. København: Indenrigs- og Sundhedsministeriet (den såkaldte Kornum-rapport).
- 2 Miller, W.R. & Brown, S.A. (1997). Why psychologists should treat alcohol and drug problems. In: *American Psychologists*. 52(12), 1269-1279.
- 3 SBU (2001). *Behandling av alkohol och narkotikaproblem*. Volym I. Stockholm: <http://www.sbu.se/admin/main/alkohol/lappendix.pdf>
- 4 Tønnesen, H. (2002). *Alcohol abuse and postoperative morbidity*. København: Lægeforeningens Forlag.
- 5 Se Søberg, S. (2000). Psychoactive substance use diagnoses among psychiatric in-patients. In: *Acta Psychiatrica Scandinavica*: 102: 432-438
- 6 CASA rapporten (2003). *Competence- og uddannelsesbehov på rusmiddelområdet - en indledende undersøgelse*. København: DNU.
- 7 MPH: <http://www.cfje.dk/cfje/Uddbaze.nsf/ID/UB01811911>
- 8 MSI: <http://www.samfundsvidenskab.au.dk/msi/default.htm>
- 9 European Studies in Substance Misuse: <http://www.stir.ac.uk/departments/human-sciences/appsoisci/drugs/eurocourse.htm>